

DAR UNDE SUNT CUVINTELE DE ALTĂDATĂ?

CRIȘU DASCĂLU

Institutul de Studii Banatice
„Titu Maiorescu”, Timișoara

Fiecare popor și fiecare individ au mereu ceva de pierdut, așa încât au întotdeauna ceva de apărut. Amenințările sunt maxime atunci când sunt îndreptate contra elementelor definitorii ale națiunii: *istoria* și *limba*. Ele sunt simțite și judecate diferit după cum este vorba despre comunitate în întregul ei sau despre fiecare individ în parte. La toate celelalte viețuitoare, instinctul de perpetuare a speciei este mai puternic decât cel de supraviețuire a individului, numai în cazul omului lucrurile se petrec invers. Un individualism tot mai feroce întunecă sentimentul apartenenței inșilor la colectivitate, încât aceasta mai trăiește doar ca ipoteză, dacă nu cumva ca amintire.

Și în limbă lucrează două tendințe aparent contrare: cea de *omogenizare* la scară colectivă și cea de *diferențiere* în rândul indivizilor, tendințe care asigură, pe de o parte, comunicarea cu ceilalți și, pe de alta, exprimarea propriei personalități. Aceasta în teorie, căci ne este dat să asistăm (neputincioși?) cum tăvălugul uniformizării trece peste tot ce pare a-i sta în cale. Azi, mai mult decât ieri, semenii noștri vorbesc și scriu din ce în ce mai incorect și folosesc un număr tot mai descrescător de cuvinte. Dacă regulile abuzate pot fi, în principiu, învățate la școală, cu speranța că vor fi, totuși, respectate, nu același lucru se poate zice despre cuvinte, căci ele nu se învață, ci se deprind. În timp ce regulile sunt mereu active, fie și atunci când sunt încălcate, căci nu ne dăm seama de săvârșirea unei greșeli decât dacă avem în minte regula contrazisă, din numărul, mai mare ori mai mic, de cuvinte cunoscute de cineva, acesta le va actualiza selectiv, în funcție de împrejurările în care comunică. Îngrijorarea începe în momentul în care nu selecția încetează, ci când ne dăm seama că ne aflăm dinaintea unei *crize* lexicale, manifestate prin reducerea lexicului românesc la ceea ce cheamă îndeobște *vocabular de bază*, destinat învățării limbii noastre de către străini. Numai că, acceptând această pauperizare fără precedent, înșiși românii încep să se comporte față de propria limbă asemenea străinilor. Ciudățenia este că în bună parte bogăția cuvintelor noastre se datorește diversității împrumuturilor tocmai din limbi străine, fie că e vorba de slavă, de turcă, de greacă, de rusă, ori de franceză, italiană, maghiară, germană ori sârbă și altele. Câți dintre noi mai aleg, atunci când simt nevoia, între *copil*, *cocon*, *făt*, *odraslă*, *prunc*, *pui*, *plod* sau *vlăstar* ori între *afectuos*, *drăgăstos*, *duios*, *emoționant*, *înduioșător*, *mângâietor*, *mișcător*, *patetic*, *răscolitor*, *tandru*, *tulburător*, *vibrant* etc.? Câți mai simt savoarea și parfumul acestor sinonime?

Dar nu numai cuvintele trec prin acest proces de decimare. La fel de trist este că semenii noștri par să fi uitat cu totul locuțiunile și zicătorile românești, atât de expresive și atât de proprii altădată nouă. Sensul multora dintre ele nici nu mai este știut celor de azi, încât ele nu se mai înscriu în șirul sinonimelor între care există posibilitatea de a alege. Nu numai ignoranța este prezentă aici, ci și dezinteresul față de adecvarea la interlocutor și la situația de comunicare. Incapacitatea de a face față acestor elementare cerințe duce la un comportament lingvistic uniform și, de cele mai multe ori, inadecvat, care ar trebui să aibă consecințe cel puțin neplăcute pentru vorbitor, dacă nu cumva interlocutorul acestuia are, și el, unul asemănător. Din păcate, o vorbire uniformă îngrădește șansele unei gândiri libere și creative, așa că, vorbind prost, riști să gândești la fel. Clișeul verbal nu este întotdeauna consecința, ci și, adesea, cauza unuia de gândire.

S-ar părea că porunca eficacității a pătruns și în limbă, că *a comunica* este mai presus de *a te comunica*.

Și înainte, dar îndeosebi după anii '90 ai veacului trecut s-a tratat cu o atenție mai mare decât se cuvenea cerința respectării *uzului* lingvistic și a absorbirii lui în sistemul de reguli și de norme. Firește, limba își are evoluția ei, care trebuie să se reflecte în aceste reguli și norme. Sunt întrutotul adeptul *respectării uzului*, dar nu voi fi niciodată partizanul *dictaturii abuzului* lingvistic. Aceasta poate și din pricină că, recitind *Observațiile* lui Paul Iorgovici, întârzii cu nespusă încântare pe următorul pasaj: „așa se chitește fiecare limbă, ca cei proști de la cei învățați, iar nu aceștia de la cei proști să ia învățătură”.